dumpující znamená takový vývoz ztrátu národního důchodu a majetku, zcizení majetku, ochuzení a při delším trvání veliké hospodářské poruchy, zmenšení výrobní základny, pokles výroby. Těmto následkům nedá se zabrániti různými opatřeními ochrannými a také ne často hlásaným vyrovnáním cen světových a tuzemských, poněvadž ono vyrovnání se za daných okolností nedá provésti. Valutní dumping v podobných poměrech bude odstraněn positivně vyrovnáním hospodářské a také finanční bilance aneb přestane, až ochuzení hospodářské dosáhne takového stupně, že nelze vyráběti a ve větším rozsahu levněji než za světové ceny vyvážeti. Valutní dumping může proto trvati jen přechodně, někdy jako východisko z nouze, když totiž i za cenu trvalého ochuzení umožní pokračování ve výrobě a zaměstná obyvatelstvo. Jsa poruchou, která se vyskytuje už při porušených měnových poměrech, působí nepříznivě na státy, tímto vývojem ohrožené, a více ještě na stát vyvážející.

⊡ ⊡ ⊡

Státní politika úřednická.

Dr. **Josef Gruber.**

Státní úřednictvo bylo dosud předmětem vědeckého badání skoro jen co do své organisace a svých funkcí jakožto nástroj správy státní a také věda národohospodářská zabývala se jím téměř jen v rámci vědy finanční. O úřednickém stavu jakožto sociálním výtvoru téměř nemluveno, sociální postavení úředníků je při všech historických a administrativně právních studiích o úřednictvu teprv na druhém místě, „jakoby ve stínu, a to hlavně proto, ježto se vlastně nikdy nestalo předmětem silného a všeobecného zájmu nebo dokonce hlasitých a daleko slyšitelných diskusí ve veřejnosti.“ Bylo také státních úředníků příliš málo, aby jejich blahobyt či strádání bylo jakkoliv směrodatno bývalo ve všeobecné bilanci sociální,*) byla to sice jen „lesklá bída“ hmotná, ale co u dělnictva a vůbec soukromých zaměstnanců tvořilo vlastní jádro jejich sociální otázky — nejistota zaměstnání a výdělku, nedostatek zaopatření na případ nemoci, úrazu a stáří — bylo u státního úřednictva alespoň v našich zemích celkem rozluštěno. Ještě skoro před deseti lety mohl Hintze říci, že není vlastně sociální otázky úřednické.

Světová válka a politické i sociální převraty poválečné způsobily i v poměrech státního zaměstnanectva a zejména úřednictva vyšších kategorií přesuny důchodové, sociální i morální, které ohrožují nejen státní úřednictvo jakožto vrstvu společenskou, nýbrž svými důsledky i zájem samého státu, ba pokrok národní kultury

*) Prof. Dr. Otto Hintze, Der Beamtenstand, 1911.

vůbec. Onen dřívější, třebas namnoze jen pozlátkový lesk zmizel, bída hmotná se stupňovala, sociální úroveň hluboce poklesla.

Chceme v málo kapitolách podrobiti nejprve kritickému rozboru rozšiřovaný u nás v poslední době názor, jako by osobní výdaje státní správy, tedy především úřednické platy („úřednictvo“ arci v nejširším smyslu, čítaje tedy i učitele všeho druhu, lékaře, techniky atd. ve státních službách), byly pro stát čímsi zhola neproduktivním, jaksi absolutním zlem; vylíčiti potom, jak nedostatečné přizpůsobení platů úřednických stoupající drahotě a nesprávná státní politika platová přivodily u nás, i leckde v cizině, přímo deklasifikaci závislé inteligence, posléze podati stručný obraz historického vývoje úřednictva jakožto stavu u nás i v cizině a některá srovnání mezinárodní.*)

I.

V předloze státního rozpočtu čsl. republiky na rok 1923 bylo po prvé ve všech titulech důsledně provedeno rozdělení výdajů na osobní a na věcné, a v diskusích o rozpočtu bylo toto nové rozdělení prohlašováno za dalekosáhlý pokrok, který netoliko že poskytuje formálně hlubší proniknutí v taje hospodářství státního, nýbrž od kterého jest si též slibovati značné klesnutí výdajů státních a snad i přímo sanaci financí státních, zmírnění daňového břemene atd. Ba výdaje osobní vyličovány tu a tam dokonce jako jedině a snad vesměs neproduktivní, jež tedy buďtež co nejvíce snižovány a v „příznivější poměr k výdajům věcným uváděny“. V nápadné protivě k „mrtvému břemenu“ výdajů osobních posuzovány pak věcné výdaje s jakousi blahovolnou shovívavostí, jelikož oplodňují výrobu a zmiňují nezaměstnanost a pod., a přijímány bez valnější kritiky jakožto dané a nezměnitelné. Hlasy po snížení státních výdajů soustředily se tentokrát skoro výhradně na redukci požitků státních zaměstnanců.

Je snad žádoucno — nyní, když skončil neutěšený spor o novou platovou úpravu státních zaměstnanců — podívati se stručně, s klidnou objektivností, ryze theoreticky na toto jakési protežování věcných výdajů státních oproti osobním v mínění veřejném.

Hned zpředu dlužno tu určitě prohlásiti, že toto, v poslední době tak v oblibu vešlé nazírání jest zhola nesprávné. Spočívajíc na soukromohospodářském myšlení stotožňuje stát s výdělkovými podniky, a ještě ani ne se všemi, nýbrž jen s výrobními nebo dopravními. Jenom ve výrobě a v dopravě stoupá produktivnost i rentabilita tím více, čím větší kvantum zpracovaných surovin a pomocných látek i používaných strojů připadá na jednotku pracovní, a technický i hospodářský pokrok ve výrobě i dopravě záleží právě v tom, že jednotka pracovního výkonu ovládá a v činnost

*) Srov. k tomu naše články „Der Personal- und Sachaufwand im Staatsvoranschlage“, Pr. Presse z 24. prosince 1922 a „Die Deklassifizierung der Intelligenz“, Pr. Presse z 31. prosince 1922.

uvádí vždy větší kapitály hmotné, že tedy poměr mezi náklady pracovními a věcnými se stává vždy příznivější.

Zcela jinak je tomu však i v hospodářském životě již při obchodě, který se historickým vývojem postupně emancipoval od přítěže vlastních prostředků dopravních i skladišť a pod., a dokonce již při bankovnictví, pojišťovatelství atd., kde výdaje za osobní služby přímo obrovsky předstihují náklady potřeb věcných.

Také stát je institucí, jejíž úkoly záležejí v poskytování výkonů osobních. Právě nejstarší a nejzákladnější jeho funkce, právní bezpečnost a pořádek uvnitř a ochrana proti nepříteli na venek — tedy podle dnešního rozčlenění státní administrativy ministerstva vnějších záležitostí a národní obrany, ministerstva spravedlnosti a vnitra, a jako „aktivní", příjmové, ministerstvo financí — nejsou myslitelny jinak než osobními službami, které si stát opatřuje v zájmu celku od občanů buď přímo naturálně (jako „čestné" úřady, nebo jako osobní povinnosti, na př. služba vojenská) nebo na podkladě smlouvy služební či pracovní za plat, a tedy výdaji osobními, vůči nimž věcné potřeby dotyčných resortů — s jedinou výjimkou — vždy budou v poměrné menšině.

Teprv činnostní obory mnohem později státu přibylé — vyučování a ještě pozdější ministerstva hospodářská (obchod, zemědělství, doprava a veřejné práce, méně již resorty správy sociální) — vyznačují se obsáhlejšími potřebami a výdaji věcnými, jak zařizovacími, tak provozovacími, dokonce jestliže stát vedle provozování osvětové, hospodářské a sociální politiky rozšířil — ne vždy úspěšně — svoji působnost i na hospodářské podnikání. Pouze v těchto oborech působení hospodářského i také kulturního je tedy poměr mezi výdaji osobními a věcnými „příznivější", kdežto v oborech původní, mocenské působnosti státní by větší zastoupení věcných výdajů bylo asi zpravidla — kromě mimořádných případů na př. nové budovy při změně úřední organisace — totožné s nehospodárností (co do místností, zařízení, potřeb kancelářských atd.).

Řekli jsme shora: s jedinou výjimkou. Jest jí obrana země, která se z osobní služby s nepatrnou výzbrojí věcnou postupem doby stala problémem technickým, z válečnického řemesla válečným strojem, tak jako v průmyslu ruční řemeslník ustoupil tovární výrobě strojové, a vyžaduje nyní obrovských pomůcek technických.

Podobné »zvěcnění« nastává arci nejnovějším vývojem i v některých oborech vědeckých: veliké ústavy lékařské nebo přírodovědecké a dokonce již praktické obory technické a umělecko-průmyslové jsou »státněkapitalistické« podniky velkého slohu, jejichž správa či provozování předpokládá nebývalé hmotné prostředky zařizovací i provozovací, a tedy veliké poměrně výdaje věcné oproti jiným odvětvím (jako jsou matematika, historie, filologie, filosofie, právní a státní vědy atd.). Že toto zmodernisování nebo snad zmaterialisování života vědeckého, zvl. i universitního má také stinné stránky, ukázal nedávno zesnulý národo-

hospodář a sociolog Max Weber v jedné ze svých posledních přednášek veřejných.

Celkem nebylo by tedy vůbec správno pokládati osobní výdaje správy státní za vesměs neproduktivní (v »státním« smyslu), za ryzí břemeno a naopak věcné výdaje za něco vnitřně odůvodněnějšího méně závadného a tedy teprv ve druhé řadě obmezitelného. Naopak své nejvýznačnější funkce plní stát právě placenými službami osobními (soudců, úředníků, učitelů, vojáků atd.), osobní výdaje (platy, mzdy) jsou zde nezbytné a základní, a věcné pouhou pomůckou. Lišení výdajů osobních a věcných nemá tedy onoho základního významu, jaký mu ve veřejnosti bývá přisuzován.

Soudíme dále, že se přesné lišení výdajů osobních a věcných ve státě ani provésti nedá, a že právě dnešní známá tendence protiplatová svádí zařazovati pod věcné výdaje i leckteré náklady osobní. Do podrobností to stopovati opodál stojícímu nelze, také nejsou dosti známy instrukce, dle kterých toto rozlišení v detailu bylo předsebráno.

Avšak nehledě k tomu, představme si, že by stát pro tabákový monopol potřebné produkty od soukromých výrobců již hotové kupoval: patrně by všechny tyto výdaje zařadil mezi věcné; vyrábí-li je však sám ve vlastní režii, je ve výrobních nákladech patrně množství osobních výdajů na mzdy i zejm. úřednické platy, pensijní nároky atd. — a přec je vlastní tabáková produkce pro stát patrně hospodárnější, než kdyby produkty bral od dodavatelů soukromých. Stát vydává nyní a druhdy i sám tiskne spoustu publikací, jistě z nemalé části zbytečných; řadí na př. autorské honoráře do výdajů věcných či osobních, nebo liší externí přispívatele od interních, a kam řadí výdaje za tisk, děje-li se v tiskárně státní, a kam opět, pracují-li proň tiskárny soukromé? A podobně bylo by s vojenskými dodávkami, stavbami atd., prováděnými dílem od vlastních techniků státních a ve vlastní režii a dílem od cizích, a konečně jak s posuzováním dodávek ze závodů, při kterých je stát zúčastněn jen kapitálově? Rozlišení výdajů osobních a věcných bez této zevrubné znalosti vnitřního způsobu hospodaření a účtování nepodává tedy naveskrz jasného obrazu, ba může vzbuditi představu zcela nesprávnou. A hlavně: právě osobní výdaje státu — hospodárně využity — jsou výdaji státně, byť i ne hospodářsky, produktivními.

Tím nevystupujeme proti důvodné snaze »odstátnit« jaksi naše obyvatelstvo, obmezit číslici státního zaměstnanectva a zlepšit relaci nikoliv mezi osobními a věcnými výdaji státu, nýbrž mezi státními výdaji vůbec (a v tom i zpravidla hospodářsky neproduktivní činností státního zaměstnanectva) a mezi hospodářsky produktivní silou národa. Není sporu, že toneme v záplavě byrokratické a ještě daleko více v zaměstnanecké. Pykáme za neprozíravost doby popřevratové. Chtěli jsme míti najednou — přes hospodářskou tíseň poválečnou — stát co nejpokročilejší, dokonalý kulturně, hospodářsky i sociálně. Nerozlišovali jsme to, čeho bylo nezbytně potřebí

a ihned, od toho, co bylo jen žádoucí a mohlo býti zůstaveno znenáhlému vývoji a pro doby příznivější. A tak stvořili jsme řadu předčasných polovičatostí, velmi nákladných, obrovského úředního (v širším smyslu) aparátu vyžadujících a stát trvale zatěžujících.

Potom: po převratu nahrnula se do státních úřadů, zvl. pro nově tvořené, přečasto zbytečné agendy, spousta osob druhdy v čelnější postavení jako odměnu za skutečné či většinou jen domnělé služby za války doma či v cizině prokázané. Také jinak politické strany získávaly a udržovaly si stoupence, že vždy větší a větší jich počet hleděly umístiti v zaměstnáních státních.

A konečně dosavadní úřednická politika našeho státu byla v naprostém rozporu se zásadami ve vědě i v praxi nejkulturnějších států uznanými.

⊡ ⊡ ⊡

ZPRÁVY.

Rozpočtové úvahy a číslice. Válečné a ještě větší popřevratové zdražení všech potřeb životních i potřeb veřejných, obrovské stoupnutí výdajů státních a ještě větší výdajů obecních i jiných těles samosprávných o veřejné dávky se opírajících, tlak zvýšených daní státních i přirážek autonomních i příspěvků k pojišťování nemocenskému a úrazovému a j. břemen veřejných stupňoval i u nás nebývalou měrou zájem o otázky státněfinanční a finančněvědecké. Jako měna a devisní kursy, koruna, marka, frank a dolar, tak i otázky státního rozpočtu a schodku, rozdělení předválečného státního dluhu rakouského a uherského, německých reparací a sanace rakouské staly se takořka denním chlebem našeho tisku, přednášek a veřejných schůzí. Že při tom nedostává se posuzovatelům druhdy základních znalostí theoretických, je při poměrné zaostalosti našeho badání finančněvědeckého víc než pochopitelno. Státoprávní naše osamostatnění také nás donutí k hlubšímu vědeckému studiu problémů státněfinančních. Pak se snad i projednávání našich rozpočtů v národním shromáždění, zvl. v poslanecké sněmovně (přes svědomité referáty gener. zpravodaje prof. Srdínka), povznese nad dosavadní, povětšině velmi žalostnou úroveň. — Užijeme-li trochu theoretického měřítka pro posuzování našich rozpočtů státních, musíme nejprve všeobecně vytknouti zvláštní, význačné rysy každého hospodářství finančního vůbec.

Soukromohospodářsky řečeno, jsou stát i země, župy, obce a ostatní nucené svazky politické »producenty«, avšak nikoliv jako většinou soukromníci, producenty statků hmotných (potravin, šatstva, příbytků, nástrojů, nářadí, uměleckých děl atd.), nýbrž producenty immaterielních, ideelních statků, jako právní bezpečnosti, národní samostatnosti, vzdělání a všeliké vyšší kultury. V moderní době stát ovšem také provozuje lesy a doly, mincovnu a poštu, dopravuje železniční zásilky, vyrábí doutníky atd., ale to vše nepatří k pojmu a podstatě státu. Jeho základním úkolem jsou toliko ony nehmotné statky, či vlastně výkony, jichž »výroba« však ovšem rovněž je spojena s náklady tak jako veškera

Státní politika úřednická.

Dr. Josef Gruber.

II.

Již dvě léta před revolucí v Německu upozornil mnichovský národní hospodář prof. Dr. Walter Lotz na starý výrok Viléma Roschera, že pravidelně tam, kde převažují názory vyšších tříd, bývají vyšší úřednická místa, pokud nejsou spravována jako úřady čestné, placena přiměřeně společenským nárokům vyšších vrstev, kdežto v zemích, v nichž rozhodující slovo mají kruhy maloobčanské nebo malorolnické nebo dělníci, bývá sice hmotně co možná uspokojivě postaveno nižší úřednictvo, je však veliká nechuť věnovati na vyšší úřednictvo více, než odpovídá životní úrovni

---

není však předpokládá zák. o dávce uhelné (ze dne 9. dubna 1920 Sb. z. a n. č. 260 a 12. srpna 1921 Sb. z. a n. č. 296), ač zmocňuje ministra finančního, aby uzavřel smlouvy o zamezení dvojího zdanění vůči státům, které dávku uhelnou rovněž vybírají (na př. Německo).

ad *c*) a *d*). Srv. moje Rakouské praemie cukerní (Praha 1902) a liter. tam uvedenou. V Rakousko-Uhersku poskytovány byly prémie při výrobě i vývozu cukru a lihu, prvé zrušeny v důsledcích konvence brusselské, druhé teprve republikou. Vrácení zaplaceného cla při exportu melas nebo rafinády ze zpracovaného vycleného cukru v Anglii, 3 Edw. 7, c. 46, 1 Edw. 7. c. 8; srv. i Halsbury, Laws of England, 24, str. 697 nn.

ad *e*) a *f*). Tak u nás dani cukerní, lihové, petrolejové, dávce uhelné, všeobecné dani nápojové, dani ze zapalovadel (srv. můj Přehled fin. hosp., passim) Srv. ostatně příslušné výklady národohospodářské, jež zde netřeba reprodukovati (Bráf: Národohospodářská theorie, str. 55 nn, 77; týž: Národohospodářská politika, str. 141 nn, 145 nn; týž: Finanční věda, str. 212 nn; Horáček: Národohospodářská politika, II. str. 492 nn; Pazourek: Obchodní politika [Praha 1916]; Rundstein: Die Tarifverträge und die moderne Rechtswissenschaft [Lipsko 1906]. O našich smlouvách obchodních viz níže ad *f*).

ad *g*). V bývalém Rakousko-Uhersku upraveno již t. zv. řádem cla třicetinového z r. 1788 jakožto t. zv. řízení záznamné, což zachováno i v řádu celním a monopolním §§ 222 nn (Schillerwein: Die öst.-ung. Zollgesetze, 3. vyd. ve Vídni 1900, str. 530 nn.). Srv. v tomto směru dále čl. XIII. a XIV. zák. ze dne 13. února 1906 ř. z. č. 20 a zák. ze dne 20. února 1919 Sb. z. a n. č. 97. Jde tu o t. zv. řízení mlecí (u nás od r. 1899 zrušené), vyšívací, appreturní a p.

ad *f*) *α*). Ve dřívějším rakousko-uherském celním tarifu ze dne 13. února 1906 ř. z. č. 20 byly ustanoveny pro tyto předměty sazby maximální a minimální (čl. III. cel. zák.):

Tar. čís.:	Tar. označení:	Za 100 kg sazba K: minimální:	maximální:
23.	pšenice, souržice, špalda	6·30	7·50
24.	žito	5·80	7·—
25.	ječmen	2·80	4·—
26.	oves	4·80	6 —
27.	kukuřice	2·80	4·—

Smlouvy s býv. Rakousko-Uherskem byly skoro vesměs tarifové. V platnosti byly do války smlouvy s Egyptem (ř. z. č. 226 ex 1890), Belgií (ř. z. č. 55 ex 1906), Bulharskem (ř. z. č. 56 ex 1906), Dánskem (včetně Island a Faröry, s výjimkou však dánských Antill a Grönlandu — ř. z. č. 91 ex 1887),

právě oněch vrstev, které zde dočasně politicky jsou směrodatny. Vysoké platy anglických ministrů a soudců pocházejí z doby, kdy byly v Anglii směrodatnými názory aristokracie, která tehdy tato místa obsazovala; také v severním Německu byla přiměřeně názorům tříd zámožnějších vyšší místa úřednická daleko lépe honorována než v některých (třebas i monarchistických) státech jihoněmeckých nebo v demokratické republice švýcarské. Jeť, byť ne právě ethické, přece lidsky pochopitelno, tomu, kdo na mně závisí, nepřáti více, než mám sám, nebo než sám dosíci mohu.

Které jsou však vůbec základní principy, jež určují cenu práce úřednické? Podle všeobecných zákonů theorie národohospodářské také při oceňování práce úřednické stojí v popředí především užitná hodnota výkonu úředníkova pro stát, nebo — jak to Lotz

---

říší německou (s Lucemburskem — ze dne 6. prosince 1891, pak ř. z. č. 51 ex 1905 a č. 24 ex 1906), Francií (s Alžírskem a Tunisem, zbytek smluv o největších výhodách — ř. z. č. 27 a 165 ex 1884), Řeckem (ř. z. č. 95 ex 1887), Velkou Britanií (s koloniemi a Zanzibarem — ř. z. č. 144 ex 1876, 117 ex 1887, 30 ex 1887), Italií (ř. z. č. 44 ex 1906), Žaponskem (ř. z. č. 218 a 228 ex 1897), Liberií (ř. z. č. 129 ex 1867), Mexikem (ř. z. č. 177 ex 1902), Černou Horou (ř. z. č. 63 ex 1906), Nizozemskem (Holandskem s koloniemi ř. z. č. 102 ex 1867 a 170 ex 1889), Persií (ř. z. č. 74 ex 1858), Rumunskem (ř. z. č. 116 ex 1893), Ruskem (ř. z. č. 49 ex 1893), Švédskem a Norskem (ř. z. č. 66 ex 1873 a 122 ex 1893), Švýcarskem (ř. z. č. 156 a 158 ex 1906), Španělskem (ř. z. č. 29 ex 1880 a 85 ex 1895), Tureckem (s osmanským územím v Asii a Africe — ř. z. č. 42. ex 1862, 192 ex 1891 a 35 ex 1894), Spojenými státy severoamerickými (s Havajskými ostrovy — ř. z. č. 79 ex 1892).

Celní sazba československá (příl. k čís. 379 Sb. z. a n. ex 1919) obsahuje zvláštní sloupce pro sazbu smluvní, předpokládá tedy smlouvy tarifové, jelikož však v tar. tř. VI. uvádí obilí, slad, luštěniny, mouku a mlýnské výrobky a rýži beze cla, není místa pro sazby minimální. V nové úpravě celních sazeb (nař. ze dne 19. prosince 1921 Sb. z. a n. č. 460) uvedeno je v tar. tř. VI. pouze saz. č. 30 (slad) se základní sazbou Kč 5·40 za 100 kg a součinitelem 1, bez jakékoli sazby minimální. Místo sazby minimální zaujímají srážky (srv. sml. s Francií).

Úmluvou se Švýcarskem (nař. ze dne 18. května 1920 Sb. z. a n. č. 378) byla prozatímně ponechána v platnosti stará smlouva rakousko-uherská, podobně v podstatě i v první smlouvě s Jugoslavií a smlouvami kontingentními, proto bude o nich promluveno níže.

ad *f) β)* Glier: Die Meistbegünstigungsklausel (Berlín 1905), Láng: Hundert Jahre Zollpolitik (přel. Rosen — Vídeň a Lipsko 1905). K tomu možno srovnati starší z uvedených smluv rakousko-uherských, zejm. smlouvu s Francií. Jsou typem obchodní politiky liberální, ale často také typem obchodních smluv poválečných. To ukázalo se n. př. v mírové smlouvě německo-francouzské z r. 1871 a také nyní. Uvedeme si některá význačná ustanovení smluvní, týkající se naší republiky.

Jsou tu především smlouvy mírové: smlouva versaillská stanoví zejména v části X. (klausule hospodářské) režim největších výhod vůči mocnostem spojeným a přidruženým (vedle zvláštních výhod vůči územím od říše odděleným), zabezpečuje nad to další platnost řady smluv hospodářských a poskytuje ve čl. 289 možnost zachování i jiných smluv hospodářských, které vládami mocností spojených a přidružených budou do šesti měsíců od počátku působnosti této smlouvy vládě německé notifikovány (možno i zachovati takové smlouvy pouze s obmezením — takto zachované smlouvy Československem notifikované uvedeny ve vyhl. ze dne 29. října 1921 Sb. z. a n. č. 387). — Obdobná ustanovení vůči Rakousku obsahuje ve své části X. také mírová smlouva st.-germainská a vůči Maďarsku mírová smlouva trianonská. — Podobně má

vyjadřuje — úsudek státní moci o upotřebitelnosti výkonu úředníkova (nebo dotyčné kategorie úřednické); potom však též výrobní nebo vlastně reprodukční náklady práce úředníkovy, to jest tedy netoliko výživa úředníka (v širším smyslu, tedy i učitele, technika, lékaře, důstojníka atd.), nýbrž i vynaložené náklady na jeho vychování, vzdělání, doba bezplatného výcviku a pod. Odstupňovávají se tudíž platy a jinaké požitky úředníkovy dle výše předchozího vzdělání, jaké se pro dotyčné výkony požaduje, dle druhu těchto výkonů a dle stupně zodpovědnosti, která je s úřadem jeho spojena. Při tom se pravidelně uplatňuje zásada, že vyšší, nadřízený úředník má větší požitky než jeho podřízený.

Předchozí vzdělání úředníkovo padá zde proto silně na váhu, protože pro vyšší úřednické výkony (právnické, technické, lékařské, vyučovací a pod.) vyžaduje velmi dlouhé doby a tím i velmi značných nákladů (nebo — u chudých studentů — dlouhého strádání) v době, kdy jejich vrstevníci jsou dávno již výdělkově činni, a protože toto vzdělání pro jisté kategorie služebních výkonů je nevyhnutelno.

Je tu však ještě jeden moment, který byl doposud téměř naveskrz opomíjen. Úřední výkony vyššího odborného vzdělání vyžadující vymáhají však dále, mají-li býti řádně prováděny, též nepřetržité další odborné vzdělávání se úředníkovo; žádný technik, ani lékař, ani gymnasijní profesor, ani soudce nebo správní či finanční úředník právnický — nechce-li se časem státi zcela nepotřebným — nemůže po skončené denní práci v úřadě nebo ve škole věnovati se prostě odpočinku nebo rodině nebo zábavě; technické a vědecké pokroky, změny právních norem a pod. donucují jej pod ztrátou odborné jeho způsobilosti k soustavnému pokračujícímu sebevzdělávání, zatím co úřednictvo pro nižší úkony rázu manipulačního, šablonovitého, jen v dlouhých obdobích se částečně měnícího, jsou po skončených úředních hodinách prací i myšlenkami úřadu daleci. Je pravda, že také úřednictvo s vyšším vzděláním právnickým, technickým a pod. bývá druhdy zaměstnáváno pracemi ani všeobecně pro dotyčnou kategorii předepsaného vzdělání, ani zvláštní duševní námahy nevyžadujícími — ale to je nešvar,

---

režim největších výhod na mysli alespoň po dobu přechodnou hl. III. specielní smlouvy st.-germainské s Československem.

V další úmluvě s Jugoslavií (Sb. z. a n. č. 629 ex 1920) obsažen rovněž princip největších výhod (čl. 1 nn.); podobně i úmluva s Francií (čl. 1 a 13), ač jest ve své podstatě kontingentní (Sb. z. a n. č. 177 ex 1921); pak s Rumunskem (čl. 1 nn. Sb. z. a n. č. 402 ex 1921); s Německem (čl. X., Sb. z. a n. č. 350 ex 1921); s Italií (čl. 8., Sb. z. a n. č. 4 ex 1922) a Španělskem (Sb. z. a n. č. 17 ex 1922).

ad *f*) *γ*). Typem smlouvy kontingentní je smlouva československo-francouzská, v určitém směru pak také smlouva s Německem a Španělskem; některá ustanovení kontingentní přímá nebo nepřímá obsahují také aspoň pro dobu přechodnou mírové smlouvy versaillská a st.-germainská (uhlí).

Důležitým ustanovením je tu označení původu, jež svěřováno bývá sice úřadům tuzemským, ale začasté za kontroly (visa) konsulátů cizozemských. Srv. záv. prot. sml. s Italií, ke čl. 9.

vada organisace úřední, která musí býti správní reformou všude odstraněna. Je rovněž pravda, že jsou úředníci i učitelé (všech kategorií) atd., kteří od povinných studií a zkoušek o doplňování své odborné kvalifikace nepečují; avšak aby tyto indolentní živly nebyly na úkor ostatních v své nečinnosti udržovány nebo dokonce podporovány, jest úkolem služební pragmatiky, předpisů platových a postupových — ovšem že nikoliv automatický postup ani protekce politická nebo osobní! Je však veliký rozdíl mezi úředníkem, který skončiv určitou hodinu nebo i před ní zapisování do podacího protokolu nebo prodej poštovních známek atd. nemá v ostatní době nijakého duševního vztahu k svému úřednímu povolání až zase do nového dne úředního, a mezi soudcem, kterému přečasto ani spáti nedává těžký případ trestní nebo civilněprávní, mezi technikem, který v tichu své rýsovny řeší konstruktivní problémy, mezi profesorem vysokoškolským, jehož dvouhodinová přednáška je plodem práce několikatýdenní či měsíční atd.

Zásady shora naznačené byly ve většině byrokraticky, to jest skrze úřednictvo z povolání, spravovaných států před světovou válkou v celku v praxi skutečně zachovávány. Služební požitky nejvyšších úředníků — byli to nejen ministři, i místodržitelé, bankovní guvernéři atd. — byly v našich zemích až dvacetkrát vyšší než platy úředníků nejnižších (v Anglii a v některých jiných zemích byly rozdíly ještě větší) a v těchto velmi širokých hranicích byla pestrá stupnice platů, které u nižších kategorií znamenaly arci jen skrovnou úroveň životní. O »nivelisaci« nebylo řeči; mlčky se uznávalo, že jako nelze oceňovati a odměňovati důstojníka stejně jako prostého vojáka, ředitele továrny jako ručního dělníka, správce velkoobchodu jako krámského sluhu a pod., tak nelze ani hmotně na roveň postaviti okresního soudce úřednímu písaři, gymnasijního profesora školníkovi, finančního ředitele kancelistovi. V každé společenské organisaci vždy budou vyšší a nižší, těžší, zodpovědnější a snadnější, podřízenější výkony, jakákoliv soustava sociální, která by různou jejich povahu při rozdílení důchodů ignorovala, je v praxi, jak i ruské sovětové poměry ukazují, trvale neudržitelna.

V tom způsobila světová válka a její politické i hospodářské následky změnu opravdu dalekosáhlou.

Poklesem kupní síly papírových peněz i vyčerpáním zásob pohotového zboží a výlučným zařizováním výroby na potřeby válečné nastala za války i po válce nesmírná drahota, jíž se — arci někdy po těžkých sociálních zápasech a individuelních útrapách — přizpůsobovaly znenáhla i mzdy pracovní. Nejrychleji u oněch pracovních oborů, u nichž bylo potřebí k udržení pracovní nálady dělnictva jak zajištění potravinami a jinými životními potřebami, tak poskytnutí vyšších mezd, aby co možná nejméně se v mysl vtiskovaly účinky války. Za těmito šly pak jiné obory hmotné práce. Nejpozději a nejslaběji práce duševní. Práce svalová ceněna »výše než činnost mozku, řemeslo výše než umění«. Tak stalo se, že

»nádeník má dnes často vyšší důchod než technik, posluha vyšší než učitel, metař vyšší než úředník, sazeč vyšší než spisovatel, natěrač vyšší než malíř, kameník vyšší než sochař.« *)

Stejné podcenění práce — zde vyšší práce duševní — nastalo uvnitř státního úřednictva samého. Prolomena zásada, že se výška platu má říditi požadovaným předchozím vzděláním a povahou i zodpovědností práce a pod heslem mzdy sociální a rodinné provedena t. zv. nivelisace platová. Jest bezpodmínečně správno, že následkem zdražení nejnezbytnějších potřeb životních — ačkoliv bylo toto zdražení právě i pro nejnižší úřednické a zaměstnanecké kategorie zmírněno státním obhospodařováním četných druhů zboží denní potřeby na útraty poplatnictva, protismyslným absolutním stlačováním nájemného na předválečnou úroveň na útraty nevždy zámožných majitelů domů i na úkor povznesení stavebního ruchu, podporováním a protežováním konsumních spolků a m. j. — stouply požitky těchto nižších kategorií úřednických silněji, a že se tedy diskrepance mezi nejvyššími a nejnižšími platovými stupni proti dřívějšku neobyčejně zmenšila.

Než i v tomto směru bylo přestřeleno; bylo z politického a stranického egoismu postupováno příliš přímočárně a platovými úpravami, drahotními a rodinnými přídavky, nouzovými výpomocemi, propočítáním let služebních i započítáním druhdy jen fingovaných služeb před vstupem do úřadu státního, automatickým postupem atd. byly vyvolány zjevy a poměry, jež musí býti označeny přímo za ohrožení veškeré kultury národní.

Kdežto nižší kategorie státního zaměstnanectva, poněvadž jsou počtem silnější a politicky jednotněji organisovány a dovedou svým stavovským požadavkům energičtěji zjednati důraz — je známo, že na př. železniční a poštovní zřízenci zde, je-li potřebí, pracují plnou parou a železniční neskrblili dokonce ani pohrůžkami stávky — dovedly dospěti v celku asi k desateronásobnému zvýšení svých celkových požitků mírových a tím se — předpokládáme-li průměrem dvanácteronásobné zdražení živobytí a podržení dosavadní ochrany nájemníků — alespoň přiblížily v celku dřívější úrovni životní, činí platy vyšších tříd služebních (dle různých kategorií, dle rodinného stavu a pod.) toliko dva a půl- až patero- či šesteronásobek důchodu mírového, byly tedy v skutečnosti sraženy na čtvrtinu nebo i jen na šestinu, v nejpříznivějším případě na polovici svého reálného důchodu předválečného.

Byly na veřejnost dány případy, které zní přímo jako výsměch hodnocení nejenom inteligence, nýbrž i významu dotyčných funkcí pro stát.

Právník nebo inženýr má na př. plat jen o 25% vyšší než úředník se vzděláním pouze obecnoškolským, jsou krajské soudy, u kterých má president menší plat než podřízený jemu úředník

*) Prof. Dr. C. Horáček v referátě o nebezpečí nivelisace vzdělání na říšském sjezdu čsl. učitelů vysokých škol v Praze 1922, Sjezdová jednání str. 96—97.

manipulační, četní soudní radové mají skrovnější plat než jejich úřední písaři, jsou universitní pedelové s vyššími požitky než řádní profesoři.

Tyto případy bylo by lze rozmnožiti, snad do nekonečna. Že tato neuvážená platová politika nejenom vzbuzuje roztrpčení u všech, kteří jsou platově odstrčeni i u srovnání se zaměstnanci jim podřízenými s daleko menší přípravní dobou i obtížností a zodpovědností úřadu, že přímo vypuzuje ze státní služby právě živly nejzpůsobilejší a je snad hlavní příčinou katastrofálního již skoro nedostatku soudců, finančních (a brzo již i správních) úředníků a středoškolských profesorů, nýbrž že uvolňuje i disciplinu a ochromuje (spolu s bujením protekce strannicky politické a osobní) osobní přičinlivost a snaživost, zapomíná se bohužel až příliš často.

Avšak solamen miseris socios habuisse dolorum: táž protikulturní tendence je domovem i v jiných nově vzniklých republikách. Náš liberecký krajan prof. Dr. H. Herkner v Berlíně pravil nedávno, že platy profesorů vysokoškolských stouply proti mírovým sazbám dvacetkrát, tiskařský cenník 170krát, ceny papíru 400krát, příjmy z kolejného (na němž v Německu participují profesoři, kdežto u nás kolejné, pokud nejde o soukromé docenty, připadá celé státu), které v míru činily třetinu platu i více, klesly i při učencích se sty posluchačů na pakatel.*) A pro vídeňskou universitu ujišťuje bývalý italský ministerský předseda Fr. Nitti, že i nejvíce vynikající profesoři nejsou s to, aby si koupili cizozemské knihy a odbírali důležité zahraniční publikace.**)

To přivádí nás již k účinkům opravdu nedůstojného stavu, v kterém se nachází dnes akademicky vzdělaná, na státu závislá inteligence.

Tyto následky postihují netoliko příslušníky stavu státního úřednictva (v širším smyslu) samy, nýbrž i kulturu národa, a protože jde tu o zjev v mnoha státech se vyskytující, nerci-li mezinárodní, kulturu lidstva vůbec.

Jedna z nejstarších a nejváženějších národohospodářských revuí německých, Conradovy »Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik« (listopad 1922), přinesla zajímavou statistiku o domácím hospodářství jednoho vyššího úředníka na podkladě soustavně vedených a vzájemně srovnatelných domácnostních účtů jeho od 1. ledna 1911 do 31. prosince 1921 sáhajících, tedy plných 11 let zahrnujících.***) Z výsledků plyne, že stoupnutí potřeby nejnezbytnějších potřeb životních (jídlo a pití, světlo, topivo, pojištění) bylo naveskrz nebo většinou vyšší než průměrné stoupnutí celkové spotřeby. Šetřeno bylo zvlášť přirozeně při nájemném

*) »Der Wiederaufbau der deutschen Nationalökonomie« v Berl. Tagbl. z 8. října 1922.

**) »Der Zusammenbruch Österreichs und die Wiener Universität. Ein Hilferuf an die amerikanischen Hochschulen«, Bohem. z 8. prosince 1922.

***) Regierungsrat Erich Simon, Der Haushalt eines höheren Beamten, str. 425—430.

(následkem ochrany nájemníků, také v Německu platné, kvota výdajů na nájemné připadající poměrně vždy silněji klesala při rostoucí drahotě všech ostatních potřeb životních), potom při osvětlování, při služebnictvu, zdravotní péči, zařízení, zábavách (i cestách a výletech), tedy úspory, které byly umožněny, vlastně vynuceny, obmezením se. Nemohlo býti nic uloženo na doplnění šatstva a zařízení, na šatech a zvláště na prádle bylo objednáváno a doplňováno »jen to nejnezbytnější v nejužším možném smyslu«, o pravidelném opatřování zásob dle stupně upotřebení starých nebylo řeči, takže tu bylo, arci nedobrovolně, provozováno v šatstvu a zařízení hotové drancování. Dále trpěly bezpodmínečně potřeby kulturní, skrovnost výloh na vzdělání a výcvik dětí byla přímo nápadná. »Z kruhů studovaných otců bude se budoucně asi sotva rekrutovati kruh našich mladých akademiků«, praví autor, »avšak akademicky vzdělaný otec těžko se odhodlá přejíti k extrému, totiž nechat své děti státi se poslíčky nebo posluhy. Všeliká jiná příprava pro budoucí povolání však stojí peníze, jichž tato domácnost v příštích letech, až děti tak daleko dorostou, míti nebude« — pracovní mzda úřednictva akademicky vzdělaného nedostačuje ani, aby hradila známé z theorie »reprodukční náklady práce.« Přitom byla domácnost, takto statisticky zachycená, úplně v normálním stavu; všeliká náhoda, na př. nemoc, by ji byla úplně přivedla k shroucení. Dnes má dotyčný úředník jen 34% svého reálného důchodu předválečného. »Tento vývoj,« dí autor, »který jest dle všeho, co je slyšeti, typický, vede přímou cestou ke zničení oněch kruhů, které představovaly dosud německou kulturu!«

Otázka: Je naše závislá inteligence lépe postavena než v Německu, mají u nás vyšší úřednické třídy aspoň oněch 34% předválečného reálného důchodu, nebyly v mnoha případech stlačeny ještě hlouběji? Nebyla již před válkou naše standard of life, životní úroveň našich státních úředníků konceptních, technických a j., pokud si jednotlivci nedovedli nebo nechtěli opatřiti vedlejší výdělek nebo důchod nebo majetek, nebyla bytová kultura a stavovská úroveň našich vysokoškolských a středoškolských profesorů a pod. ještě mnohem nižší než jejich soudruhů říšskoněmeckých, o anglických, amerických nebo ruských ani nemluvě? A na druhé straně, co může náš národ lidstvu jiného dáti, čím můžeme jinak lidstvu imponovati než tím, že snažíme se kráčeti v čele kulturního pokroku? Přec snad ne naším skrovným počtem obyvatelstva, nadto ustavičně klesající tendencí porodovou ohroženým, nebo malým procentem analfabetů, jaký mají i někteří národové kulturně nikterak nevynikající, nebo domnělou popularisací vědy, která pohříchu až příliš často vstupuje na místo vědeckého badání a je pak jen zdržuje? Neklamme se: nivelisace kultury znamená zničení její nebo alespoň jejího pokroku!

Můžeme však uvésti i jiné doklady, jak nejnovější pokles hodnocení duševní práce oproti hmotné pokládá se za ohrožení veškeré kultury lidstva. Nedávno měl v Paříži předseda francouzské

Akademie, René Doumié, řeč, v níž pravil: »Vláda inteligence!« »Máme věřiti, že jsme v předvečer jejího úpadku? Je pravda, že znakem doby, do níž vcházíme, je právě ústup intelektuálního živlu? Kdosi právě vyrazil poplašný výkřik, byl to jeden z vás. Mistr, jehož jméno požívá vážnosti v celém světě, označil včera ve Svazu národů nebezpečí, do něhož nové podmínky sociálního života uvádějí budoucnost inteligence. Kdo z myslících lidí mohl by zůstat lhostejný k volání H. Bergsona? Skutečnosti jsou až příliš zřejmé. Je fakt, že nazítří po válce byla porušena rovnováha mezi výnosem práce intelektuální a mzdou za práci ruční. Důsledek: lidé se odvracejí od svobodných povolání, vysoké školy se prázdní. Je fakt, běda! že všednost nabývá půdy a že vidíme její družku, nevědomost, čím dál spokojenější se sebou samou, čím dál hlučnější a čím dál tím více se roztahující. Což zajde elita, elita vědění a umění života? Co se stane z nejdrahocennějších výbojů ducha? Co z nejjemnějších výkvětů citu? Nedovedeme si ani představiti, že by mohl nám býti urván tento poklad, shromažďovaný po tolik století, protože si sotva dovedeme představiti konec světa. A přece! Pod kupou barbarů zmizely celé civilisace, jež se snad vyrovnaly naší a jež také věřily ve svou trvalost. Jsou však barbaři různého druhu. Necháme jich zasažením zvadnouti květ civilisace, jejž naši zesnulí druhové tak vášnivě pěstili? Budeme lhostejně patřiti, jak nás opouští Ariel? Budeme bezmocně a odevzdaně přihlížeti vítězství Kalibanovu? — Vězte, že tytéž příznaky se pozorují ve všech zemích: nebezpečí uvedené před Svazem národů ohrožuje všechny národy . . .«

Viděti, je to tatáž obava, kterou pronáší president francouzské akademie, říšskoněmecký profesor a vládní rada, a bývalý ministerský předseda italský. Také u nás platí: caveant consules!

□ □ □

ZPRÁVY.

Senát. Prof. Dr. Horáček připojil se (Nár. Pol. z 28. prosince m. r.) k četným již projevům nespokojenosti s nedůstojným postavením, k jakému jest poslaneckou sněmovnou i vládou odsuzován senát, zatím co v jiných státech, stejně demokratických, jako na př. ve Francii a v Americké Unii, právě v rozhodnutích druhé komory spočívá mnohdy těžisko politiky vnitřní i zahraniční. Senát, který měl dle litery i ducha ústavy býti jakýmsi korektivem chvatnosti a ukvapenosti, kterou trpěla zákonodárná činnost jednokomorového národního shromáždění revolučního, stal se ve skutečnosti jen zbytečným a nákladným hlasovacím aparátem bez jakékoliv politické moci, bez legislativní iniciativy ba i bez možnosti věcně při zákonodárné práci se nějak uplatniti. Předlohy zákonné, právě nejdůležitější a terminované, zejm. i státní rozpočty jsou mu dodávány tak v poslední chvíli, že je mu znemožněno i ústavní jeho právo na nich cokoliv měniti a že mu nezbývá leč přijmouti je nezměněné a nanej-